LANTMÄTARNA, LANDSHÖVDINGARNA OCH VÄGARNA

Om lantmätarnas roll i Upplands läns vägprojekt 1650–1670

LISA-MARIA CAMBLADH

LANTMÄTARNAS KOPPLING TILL vägbyggande och infrastruktur är inte outforskad. Ämnet har tidigare berörts av Torsten Thorselius i *Lantmäteriets arbeten rörande vägar och vatten*, där han dock koncentrerar sig på tiden efter 1680-talet snarare än perioden före. Stefan Nordin har utforskat vägmätningar i *Vägmätningar för milstolpar* med fokus på tiden efter 1680, och milstolpar i *Milstolpar. Stockholm, Uppsala, Södermanland* där lantmätarnas roll nämns men inte utvecklas. Lantmätarnas ställning visavi landshövdingarna under 1600-talet har heller inte undersökts i någon större omfattning utan fokus har i huvudsak varit på förhållande mellan Kammarkollegiet och lantmätarna.[1] Kopplingen mellan lantmätarna, landshövdingarna och vägarna under 1600-talet är således inte närmare utforskat.

Denna text beskriver dels förhållandet mellan landshövding och lantmätare, dels de tre roller som lantmätaren fyllde i Upplands län[2] i samband med vägröjning och vägprojekt: vägmätare, planritare och projektledare. Avgränsning i tiden från 1650 till 1670 motiveras av de tre vägprojekt som pågick i Upplands län under samma period. Dessa tre projekt var röjandet av en ny väg mellan Hornstull och Fittja, rätandet av Drottningholmsvägen mellan Tyska botten och Stockholm samt sänkandet av Stäkets backe. I alla dessa projekt kom länets lantmätare att stå inte bara till landshövdingens förfogande utan även under dennes befallning.

Källmaterialet är i huvudsak landshövdingarnas i Upplands läns brev, även om Kammarkollegiets protokoll och skrivelser, liksom brev ifrån Karl XI:s förmyndarregering, också har använts. Det möjligt att lantmätare i andra län än Uppland inte fyllde samma funktioner när det gäller vägar, även om lagkommissionens förarbete till 1734 års lag, något vi återkommer till, låter ana att lantmätarna hade liknade roll i hela riket.

Lantmätaren som vägmätare

Vi börjar med rollen som vägmätare. År 1649 kom en ny förordning: krögeri- och gästgiveriförordningen. Med den infördes regler som kom att påverka resande och vägarna. Tre bestämmelser ledde till att vägarna i länen behövde mätas. För det första bestämdes att gästgiverier skulle inrättas längs med rikets landsvägar och ligga ungefär två mil från varandra.[3] För det andra infördes skjutspenningen. Denna innebar att resande skulle betala en fast summa för skjutsning. Summan skulle vara kopplat till avståndet. Därmed blev det viktigt att vägarna mättes och milstolpar sattes upp så att alla kunde se avstånden.[4] För det tredje bestämdes att kronans tjänstemän också skulle betala skjutspenning vid sina resor i tjänsten. Därför blev viktigt för Kammarkollegiet, som fick i uppgift att betala ut respengar till kronans tjänstemän, att känna till avstånden. För att kunna kontrollera att summorna blev korrekta begärde Kammarkollegiet in redogörelser från alla rikets landshövdingar över landsvägarna och miltalen mellan städer och gästgiverier.[5]

I Upplands län gick uppdraget att mäta vägarna till lantmätaren Peder Menlös. I Carolina Redivivas handskriftssamlingar i Uppsala finns ett handskrivet dokument som kallas *Uplandz wägebook*. Dokumentet innehåller en lista över länets landsvägar med beskrivningar av var markeringarna för hel-, halv- och fjärdedelsmil fanns. De första mätningarna är daterade till 1651.[6]

Uplandz wägebook förvarades sannolikt på landskansliet, i alla fall under 1660-talets början. I ett brev från 1663 till kronobefallningsmännen gav landshövdingen Clas Rålamb order om att de skulle sätta upp nya milstolpar i sina fögderier. Milstolpar skulle sättas upp efter

»Inspectorn Menslöös« avmätning på de ställen där milstolpar tidigare stått.[7]

Vägboken användes alltså av landshövdingen, i alla fall Rålamb, men kännedomen om den var inte självklar. År 1667 skrev Axel Lillie, den dåvarande landshövdingen i Uppland, till Johan Persson Gedda, den nya lantmätaren för samma län, och undrade om det fanns några uppmätningar av vägar och avstånd mellan gästgiverier i länet. Kammarkollegiet hade skickat ut en order om att dessa mätningar skulle finnas för varje län, men eftersom Lillie inte kände till hur det förhöll sig i länet vände han sig till lantmätaren.[8]

Att mäta vägarna tycks ha varit ett återkommande uppdrag för lantmätarna i Uppland. År 1662 skrev Rålamb till Menlös och beordrade att vägarna i Bergslagen och Roslagen skulle mätas.[9] Bergskollegium hade skrivit till Rålamb och önskat att det skulle bli tydligare med miltalen mellan Dannemora gruva och de olika bruken, något som av »förordnade Lantmätaren uthi H. Landzhöfdingens höfdingadömme, bäst skulle kunna förrättas«.[10] Landshövdingen vidarebefordrade orden till Menlös, vars uppgift blev att mäta vägarna och se till att läns- och fjärdingsmän placerade ut milstolpar efter hans instruktioner. Menlös skulle också ta hjälp av kronobefallningsmännen för att se till att detta blev gjort. Utöver det skulle Menlös skriva ner alla krogar och gästgiverier, och avstånden dem emellan. Denna skrivelse skulle sedan förvaras på landskansliet.[11]

Även för nya vägar krävdes mätningar av lantmätarna. År 1669 beslutade Kammarkollegiet att Gedda skulle »avsticka«, alltså sätta upp milstolpar eller dela in, vägen mellan Fittja krog och Södertälje.[12] Möjligen gjorde inte Gedda detta, för 1673 gick en order ut från landshövdingen Lillie att Gedda skulle mäta upp vägen mellan Pihlkrog, söder om Södertälje, och Stockholm, alltså samma väg som omtalas ovan, så snart som möjligt.[13]

I frågan om landshövdingens uppgift att underhålla vägarna i form av mätande och milstolparnas uppsättande, var lantmätarens roll central. Landshövdingen var beroende av lantmätaren för att kunna genomföra dessa reformer i länet, och det var också en uppgift som länets lantmätare förväntades genomföra.

Lantmätaren som planritare

Lantmätarnas andra roll kopplad till vägar i länet var som planritare. Krögeri- och gästgiveriförordningen 1649 gav landshövdingarna ansvaret inte bara för mätningar och milstolpar utan också att »räta« rikets vägar.[14] Vägarna skulle helt enkelt göras rakare och genare. I praktiken innebar detta att vägar kom att röjas och rätas över enskild mark, i åker och ängar. Plötslig blev frågan om expropriering av mark till vägbyggande aktuell. För att märka ut de nya räta vägarna och mäta hur stor jordägarnas markförlust blev krävdes lantmätare.

År 1661 skrev landshövding Rålamb till lantmätare Menlös angående vägen till Drottningholm som skulle rätas, och menade att Menlös närvaro fordrades vid arbetet. Menlös skulle korrespondera med kronobefallningsmannen Gustav Mattsson och se till att »stelle wägen åt dhen orten som han stadigast höst och wåhr kan ligga«.[15] Tydligen hade Menlös redan gjort ett förslag över hur vägen skulle dras som Rålamb hade invändningar mot, en ny linje behövde märkas ut.

När den nya vägen till Fittja skulle byggas var det åter Menlös och Mattsson som skulle samarbeta och föreslå hur den skulle dras genom landskapet. Rålamb gav dem instruktionen att de skulle »för den allmennenyttan skullde; afmerkia der han best och ginast kan framgåå«, med »han« avsågs vägen.[16] Dessutom skulle lantmätaren och kronobefallningsmannen se till att inte gynna eller missgynna någon av jordägarna. Vägen skulle dras så rak som möjligt oavsett vem som drabbades.[17] Arbetet skulle utföras objektivt, professionellt och till det allmännas, snarare än individens, bästa.

Lantmätarna skulle inte enbart dra upp vägens linje utan fick också i uppgift att se till att samma ritning följdes. År 1666 skickade landshövdingen Jöran Gyllenstierna lantmätaren Johan Persson Gedda till Vårby, genom vars ägor den nya Fittjavägen skulle löpa. Gedda skulle där besikta huruvida Menlös ursprungliga ritning hade följts på den vägsträcka som där var under konstruktion. Gyllenstierna hade nämligen fått höra att vägen skulle ha avvikit från den rätta linjen. Gedda skulle i så fall rätta till det som blivit inkorrekt.[18]

Lantmätarna skulle också göra ritningar över de ägor som vägarna drogs över. Dessa användes av landshövdingen för att avgöra om

kompensation för markförlusten krävdes och, om så var fallet, skicka ärendet vidare till förmyndarregeringen. Ritningarna blev på så sätt en möjlighet att motivera för jordägarna när ersättning skulle ges och när den *inte* skulle ges. Det var, kan tänkas, svårt att argumentera mot landshövdingens beslut när man själv fick en kopia av lantmätarens karta i handen.

Gustaf Otto Stenbock[19] var en av dem som fick en karta. Stenbock skickades en ritning gjord av Menlös över Drottningholmsvägens sträckning på hans ägor vid Huvudsta. På så sätt kunde landshövdingen Rålamb visa Stenbock att det var skäligt att ingen ersättning gavs då markförlusten till den nya vägen kompenserades av att den gamla vägens mark som nu åter kunde tas i bruk.[20] På samma sätt gav Rålamb order om att Menlös skulle göra ritningar över den nya Fittjavägen, där ägorna Årsta och Vårby led förluster av mark.[21] Kopior av ritningar över Årsta och Vårby skickades till förmyndarregeringen för att stödja landshövdingens förslag om kompensation till jordägarna, men också till jordägarna själva så att dessa kunde se att vederlaget var rimligt.[22]

Vikten av lantmätarnas arbete vid vägrätning blir tydlig i de lagförslag som lagkommissionen lade fram under arbetet med 1734 års lag. I tre olika förslag från 1692, 1694 och 1713 återfinns följande formulering: »Hwar landzhöfdinge skall i sitt lähn låta landtmätare läggia en landzwäg der som tarfwes, hwar till sin ort, så rätt och jämn som skiee kan«.[23] Enligt förslaget skulle alltså lantmätarens arbete med att räta och röja vägar skrivas in i lagen. Det går också att ana att lantmätarnas roll kopplat till planritning vid vägröjning inte var en lokal företeelse i Upplands län; även i rikets andra län skickades lantmätare på liknande uppdrag. I den slutliga lagtexten 1734 kortades dock formuleringen ner till: »Landswäg skal läggas i länet ther then tarfwas.«[24] Lantmätarnas roll i vägbyggande blev inte lika explicit uttryckt.

Lantmätaren som projektledare

Slutligen har vi lantmätarens tredje roll, den som projektledare. Under 1660-talet pågick, som nämndes i inledningen, tre vägprojekt i Upplands län. Två har redan berörts: Drottningholmsvägen och den nya Fittjavägen. Det tredje var Stäkets backe.

Stäket är en halvö mellan Kungsängen och Upplands-Bro, där vägen mellan Stockholm och Enköping gick, och fortfarande går. Resande från Upplands-Bro var tvungna att ta sig över en besvärlig brant backe för att komma till Stockholm. Samma backe kom att sänkas 1665, men redan 1652 fanns en plan om att göra backen mindre brant.

År 1661 skickade förmyndarregeringen en uppmaning till landshövdingen om att ta reda på varför projektet inte var slutfört. Rålamb, som inget visste därom, började undersöka saken. Det visade sig vara Peder Menlös projekt. I Kammarkollegiets protokoll från 1652 finns en anteckning om att man beslutat sig för att genomföra Menlös inkomna förslag om att röja Stäkets backe. Menlös skulle enligt protokollet inkommit med ett memorial om hur röjningen skulle kunna ske samt beräkning av material, kostnader och arbetskraft.[25] Några månader senare beviljades Menlös 750 daler för att bekosta projektet.[26]

År 1661 fick Rålamb en redogörelse av Menlös för vad som sedan hände. Det brevet finns inte kvar, men det gör däremot Rålambs brev till både förmyndarregeringen och Kammarkollegiet där han redogör för Menlös berättelse.

Menlös påbörjade sommaren 1653 arbetet vid Stäket tillsammans med soldater och bönder från närliggande härader.[27] Det gick dock inte att avsluta arbetet under en sommar. Under våren 1654 påminde Menlös Kammarkollegiet om pengar för arbetet, men dessa kom inte förrän i augusti och Krigskollegium skickade inte manskap förrän i september. Inte mycket blev alltså gjort denna sommar heller. Året därpå, 1655, drog hela armén ut i krig. Inga soldater fanns att tillgå för arbetet. Inte heller bönderna kunde användas, då de på grund av kriget redan hade så många andra »besvär«. Arbetet stannade av. Vad gällde de pengar som Menlös hade fått för arbetet återstod 342 daler och 12 ⅘ öre silvermynt. Denna summa hade han till större delen spenderat på sitt och sin familjs uppehälle, då han under flera år inte fått ut sin lön.[28] Att återuppta arbetet med Stäkets backe var, menade Rålamb, inte möjligt förrän nya soldater och finansiering hade ordnats.[29]

Utrustningen för vägröjningen fanns dock kvar. Den förvarade Menlös hos bonden Bengt Erichssons på Stäket gård i väntan på att

arbetet skulle återupptas.[30] När förmyndarregeringen 1665 slutligen bestämde sig för att skjuta till manskap och medel till projektet vid Stäket var inte längre Peder Menlös projektledare. Istället blev arkitekten Jean de la Vallé ansvarig för ritning och genomförande.[31]

Förmyndarregeringen och landshövdingen hade alltså möjlighet att leda organisationen av vägprojekt, men lantmätare, i alla fall Peder Menlös, tycks också ha haft den befogenheten. Godkännandet av projektet, liksom förutsättningen för att genomföra arbetet i form av finansiering och arbetskraft, vilade dock på förmyndarregeringen och Kammarkollegiet.

Professionalisering av vägarbeten

Om vi ska summera lantmätarnas betydelse för arbetet med vägar i Upplands län så underlättade de landshövdingens jobb genom att de bidrog till att organisationen kunde bli mer centraliserad. Lantmätarnas arbete gjorde det möjligt att visuellt och inte enbart skriftligt förtydliga förhållandena på plats. Man kan också ana att lantmätarna gav legitimitet till landshövdingens beslut. När klagomål inkom om markförlust skickade landshövdingen ut lantmätaren för att mäta, avrita och överse. Därefter fattade landshövdingen sina beslut. Det var alltså inte godtycke som avgjorde frågan om kompensation. På samma sätt skulle inte de resande eller gästgivarna enligt eget huvud bestämma avstånd och ersättning. Lantmätarnas mätning och märkning av vägarna både professionaliserade och standardiserade betalning och i förlängningen resandet.

Lantmätarna, landshövdingarna och vägarna hängde ihop i länet. Landshövdingarna hade ansvar över vägarna men de behövde lantmätarna för att uppfylla detta ansvar och ge en professionell legitimitet åt projekten.

NOTER

1 O. Bagger-Jörgensen nämner dock i förbigående att lantmätarna även fick order av landshövdingen i »Lantmäteriets organisation« ur *Svenska Lantmäteriet 1628–1928*. För mer om lantmätarnas arbete, organisation och förhållande till Kammarkollegiet se i urval: »Lantmäteriets kartografiska verksamhet« av Einar Petersson-Berger och »Skatteläggningsväsendet och lantmätarna« av E. Williams båda i *Svenska Lantmäteriet 1628–1928* och *Kampen om fredsmilen. Kartan som makt- och kontrollinstrument i 1655 års reduktion* av Mats Höglund och *Sveriges kartor och lantmätare 1628 till 1680. Från idé till tolvtusen kartor* av Clas Tollin.

2 Upplands län (1655–1714) var ett storlän sammanslaget av Stockholms och Uppsala län. Framtill 1689 ingick även Södertörn (Sotholm, Svartlösa och Öknebo härad). Se Asker 2004, s. 154 och Nordin 1998, s. 15.

3 Avståndet mellan gästgiverierna fanns med redan i 1636 års förordning, men upprepades igen 1649. Se Riksregistraturen, Kunglig Majestäts kansli, RA, 29/1 1636, s. 55.

4 »Krögare- och gästgivarförordningen 1649« i Stiernman red. 1750, s. 586–587 och Nordin 1998, s. 20.

5 Kammarkollegiets brev till alla landshövdingar, Skrivelser till orterna BII a 1, Kammarkollegiet Kansliet ca 1618–1879, Kammarkollegiet Kansliet och kontorsarkiv, RA, 10/1 1667, s.125 och Nordin 1998, s. 20.

6 Uplandz Wägebook, Nordinska samlingen N293, UBB, nr. 25 blad 250–260.

7 Landshövdingens brev, Registratur AI a:11, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 27/3 1663, s. 127.

8 Landshövdingens brev, Registratur AI a:12, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 14/2 1667, s. 35.

9 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 25/3 1662, s. 235.

10 Bergskollegiums brev, Krigskollegiums brev m.fl. DII ha, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 28/11 1661.

11 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 25/3 1662, s. 235.

12 Kammarkollegiets protokoll, Renskrivna protokoll, huvudserien AI a:27, Kammarkollegiet Kansliet ca 1618–1879, Kammarkollegiet Kansliet och kontorsarkiv, RA, 18/3 1669, s. 849.

13 Landshövdingens brev, Registratur AI a:13, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, nov. 1673, s. 576.

14 »Krögare- och gästgivarförordningen 1649«, i Stiernman red. 1750, s. 589.

15 Landshövdingens brev, Registratur AI a:9, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 4/6 1661, s. 414.

16 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 26/4 1662, s.281.

17 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 28/6 1666, s. 609.
18 Landshövdingens brev, Registratur AI a:12, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 14/2 1667, s. 35.
19 Gustav Otto Stenbock var 1661 guvernör över Skåne. Se *Svenskt biografiskt lexikon*: Gustaf Otto Stenbock.
20 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 23/4 1662, s. 274.
21 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 3/6 1662, s. 4.
22 Landshövdingens brev, Registratur AI a:10, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 30/6 1662, s. 74.
23 Se Sjögren red. 1902, s. 304 och s. 350 samt Sjögren red. 1903, s. 222. Citatet är hämtat från Sjögren red. 1902, s. 304, 1694 års förslag. Förslagen från 1692 och 1713 har samma ordalydelse men andra stavningar.
24 *Sweriges rikes lag gillad och antagen på riksdagen åhr 1734*, 1736, BB XXV §1, s. 141.
25 Kammarkollegiets protokoll, Renskrivna protokoll, huvudserien AI a:14, Kammarkollegiet Kansliet ca 1618–1879, Kammarkollegiet Kansliet och kontorsarkiv, RA, 9/12 1652, s. 484.
26 Kammarkollegiets protokoll, Renskrivna protokoll, huvudserien AI a:15, Kammarkollegiet Kansliet ca 1618–1879, Kammarkollegiet Kansliet och kontorsarkiv, RA, 16/2 1653, s. 58.
27 Skrivelser från landshövdingar, Uppsala län, Kollegiers m.fl., landshövdingars, hovrätters och konsistoriers skrivelser till Kungl. Maj:t, Kunglig Majestäts kansli, RA, 12/3 1661 och Landshövdingens brev, Registratur AI a:9, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 7/5 1661, s. 342.
28 Landshövdingens brev, Registratur AI a:9, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 7/5 1661, s. 342.
29 Skrivelser från landshövdingar, Uppsala län, Kollegiers m.fl., landshövdingars, hovrätters och konsistoriers skrivelser till Kungl. Maj:t, Kunglig Majestäts kansli, RA, 12/3 1661.
30 Landshövdingens brev, Registratur AI a:11, Landskansliet I 1634–1900, Länsstyrelsen i Uppsala län, ULA, 26/3 1663, s. 125.
31 Riksregistraturen, Kunglig Majestäts kansli, RA, 18/9 1665.

REFERENSER

Otryckta källor
Riksarkivet, Landsarkivet i Uppsala (ULA)
Länsstyrelsen i Uppsala län
Landskansliet I 1634–1900
Registratur, AI a
Skrivelser från Krigskollegium m.fl., DII ha

Riksarkivet, Marieberg (RA)
Kammarkollegiet Kansliet och kontorsarkiv
Kammarkollegiet Kansliet ca 1618–1879
Renskrivna protokoll, huvudserien AI a
Skrivelser till orterna BII a 1

Riksarkivet, Marieberg (RA)
Kunglig Majestäts kansli
Kollegiers m.fl., landshövdingars, hovrätters och konsistoriers skrivelser till Kungl. Maj:t
Skrivelser från landshövdingar
Uppsala län
Riksregistraturen

Uppsala universitetsbibliotek (UUB)
Nordinska samlingen N293
Uplandz Wägebook

Tryckta källor
Sjögren, Wilhelm red. 1902. *Förarbetena till Sveriges rikes lag 1686–1736 4 Lagkommissionens förslag, 1686–1697* [elektronisk resurs], Uppsala. https://gupea.ub.gu.se/2077/70973. Hämtad 20/8 2023.
Sjögren, Wilhelm red. 1903. *Förarbetena till Sveriges rikes lag 1686–1736 5 Lagkommissionens förslag, 1698–1718* [elektronisk resurs], Uppsala. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:eod-219. Hämtad 27/5 2024.
Stiernman, Anders Anton von red. 1750. *Samling utaf Kongl. bref, stadgar och förordningar angående Sweriges rikes commerce, politie och oeconomie uti gemen, ifrån åhr 1523 in til närvarande tid* 2 1633–*1659* [elektronisk resurs], Stockholm. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:rara-696. Hämtad 19/4 2023.
Sweriges rikes lag gillad och antagen på riksdagen åhr 1734 [elektronisk resurs], Stockholm med kongl. may:ts allernådigste privilegio tryckt uti historiographi regni tryckerij af Hartwig Gercken. Åhr 1736. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-100975. Hämtad 15/3 2024.

Litteratur

Asker, Björn 2004. *I konungens stad och ställe. Länsstyrelser i arbete 1635–1735*, Uppsala: Stiftelsen för utgivande av Arkivvetenskapliga studier.

Bagger-Jörgensen, Lars Olof 1928. »Lantmäteriets organisation«, i *Svenska lantmäteriet 1628–1928. Historisk skildring*, del 1, Stockholm: Sällskapet för utgivandet av lantmäteriets historia.

Dahlgren, Stellan 2007–2001. »Gustaf Otto Stenbock«, i *Svenskt biografiskt lexikon*, band 33, Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon. https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/20070. Hämtad 19/9 2023.

Ekstrand, Viktor 1896–1903. *Svenska landtmätare. Biografisk förteckning 1628–1900*, del 1. [elektronisk resurs], Stockholm: Sveriges lantmätarefören. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:rara-703. Hämtad 16/1 2024.

Höglund, Mats 2017. *Kampen om fredsmilen. Kartan som makt- och kontrollinstrument i 1655 års reduktion*, Institutionen för stad och land, licenciatavhandling, Uppsala: SLU (Sveriges lantbruksuniversitet).

Nordin, Stefan 1991. »Vägmätningar för milstolpar« [elektronisk resurs], *Fornvännen* 86, s. 11–14. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-1529. Hämtad 20/9 2023.

Nordin, Stefan 1998. *Milstolpar. Stockholm, Uppsala, Södermanland. Historik. Underlag och anvisningar för upprustning och vård*, Stockholm: Res i tid och rum.

Petersson-Berger, Einar 1928. »Lantmäteriets kartografiska verksamhet«, i *Svenska lantmäteriet 1628–1928. Historisk skildring*, del 1, Stockholm: Sällskapet för utgivandet av lantmäteriets historia.

Thorselius, Torsten 1928. »Lantmäteriets arbeten rörande vägar och vatten«, i *Svenska lantmäteriet 1628–1928. Historisk skildring*, del 2, Stockholm: Sällskapet för utgivandet av lantmäteriets historia.

Tollin, Clas 2021. *Sveriges kartor och lantmätare 1628 till 1680. Från idé till tolvtusen kartor*, Antikvariska serien 58/Skrifter utgivna av Riksarkivet 43, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien & Riksarkivet.

Williams, Eberhard 1928. »Skatteläggningsväsendet och lantmätarna«, i *Svenska lantmäteriet 1628–1928. Historisk skildring*, del 1, Stockholm: Sällskapet för utgivandet av lantmäteriets historia.